

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תוכב"א

סעודה שלישית פרשת

שקלים תשט"ז

שבת משפטים שחל ביוםא דחילולא של הקדושת יום טוב זי"ע

- מעם שתקנו קריאת פרשת שקלים גם בזמן הזה שאין מקריבין קרבנות • הרבי ר' העשיל: את "שבתתי" תשמרו לשבות מדיבור חול, כשם ששבת הקב"ה רק "בדיבור" • ביאור המדרש: עכשיו שמת משה יתלו את הקמן על העץ • בכל דור יש בחינת המן ועמלק, וכוחו של משה הלוחם כנגדם • מקדימין לקרוא פרשת שקלים קודם לפרשת זכור ופזרים, כי מסוגל להכניע כח הקמן ועמלק • משה רבינו פועל מלמעלה, אבל צריך סיוע מצדיקים שבעולם הזה, והם צריכים סיוע מכלל ישראל • כל שם וכינוי מהשמות, הוא לפי בחינת הענין במקום שזכור • בשבת שקלים נתעורר כחו של משה ומתחילין חדשי הגאולה של אדר וניסן • מיסמך גאולה לגאולה עדיף •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

צו מנדב זיין לרגל א' שמחה א' יאָרצייט אָדער צו האָבן א' חלק אין א' שובבי"ם תורה רופט: 1-718-388-5519

17 מינוט) * * * * * קלאָר

לשון קדשו - קונטרס קפא

קול אוצר יהודא
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→2→616

צו הערן די רעקארדינג:
דרוק 1. - פאר קונטרס
181
פאר הערות דרוק 3

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110

לשון קדשו
צענטראלע נומער:
929-522-1515

• ברכת מזל טוב •

הר"ר יושע אייזיק יצחק געלבשטיין הי"ו
לרגל נישואי בנו החתן שלמה שבתי נ"י
עב"ג בת הר"ר יצחק אייזיק שטערן הי"ו

הר"ר שמואל ארי' שווארץ הי"ו
לרגל נישואי בנו החתן יחזקאל נ"י
עב"ג בת הר"ר ארי' שמואל פריעדמאן הי"ו

הר"ר יחזקאל דוד בערקאוויטש הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן לייב נ"י (אח' קן יואל אה)
עב"ג בת הר"ר יואל גרינפעלד הי"ו (ח'ת קת פ'א)
ולע"נ אמו מרת בתיה ב"ר יונתן בנימין ז"ל. נפטרה ל' תשרי תשפ"א

הר"ר יואל סג"ל קרויס הי"ו

לרגל נישואי בתו הכלה תחי' עב"ג החתן משה יודא נ"י
בן הר"ר שלמה אפרים צוויבל הי"ו
ולע"נ דודו הרה"ח ר' יצחק ב"ר זיידא ישראל חיים הלוי ז"ל
נפטר ב' אדר ולא הגיח אחיו זשיק

הר"ר פישל ריספלער הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן יחיאל מיכל נ"י
עב"ג בת הר"ר חיים וואלף קרויס הי"ו
ולע"נ אביו הרה"ח ר' מאיר זעליג ב"ר יחיאל מיכל ז"ל
נפטר כ"ח תשרי תשפ"א

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע רב עד בלי די

נא לבקש רחמים לרפואת יחזקאל אלעזר מרדכי אפרים פישל בן ליבא לרפ"ש בתוך שאר חולי ישראל

• וְהֵם יֵעָלוּ לְזָכְרוֹן •

הרה"ח ירא שמוס מנעוריו בענות חן, אוהב שלום בעל
מדות טובות, פעל לשמירת קדושת מקדש מעט
ולזהרות מותרת בישראל, דבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע

מוה"ר יעקב ארי' ב"ר שמשון ז"ל סענעדין
נפטר ד' אדר שנת תשע"ח לפ"ק

הרה"ג איש החסד והמעש, אביהם של אלמנות ויתומים, מוסד
ומנהל מפעל הצדקה וחסד משמחי לב לעניי ארץ ישראל
רבי יואל יקותיאל זלמן יו"ט ליפא ז"ל

בן הרה"ח רבי אלימלך אשכנזי זצ"ל נאב"ד מעלבויין
נפטר ב' אדר א' תשע"א לפ"ק

האשה החשובה והצנועה, התהלכה בתמימות ובשכל הישר,
גמלה חסדים בטוב לב, ונורה בכבוד הבריות, בת קדושים,
מרת חיה ע"ה בת ר' אברהם דוב ז"ל
אשת הרה"ח ר' אברהם מאיר יאושעף שליט"א
נפטרה ה' אדר ב' תש"ס לפ"ק

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא
ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל
נפטר ה' ניסן תש"פ

Kotsamir.com

עילוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם
ב"ר יוסף ז"ל
נפטר ערב פסח תש"פ

א

קושיזות ודקדוקים בפרשת שקלים

בתנחומא: כשהגיע משה לפרשת שקלים אמר שמא משאני מת אין אני נזכר, א"ל הקב"ה בכל שנה כשקורין פרשת שקלים אתה עומד וזוקף את ראשן. ויש להבין למה נתיירא כך דייקא בפרשת שקלים [כי תשא] **אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיהֶם וְגו'.**

איתא במדרש תנחומא (כי תשא, סימן ג) בדבר פרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה, רבונו של עולם משאני מת אין אני נזכר, אמר לו הקב"ה, חַיִּיד כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן, כך בכל שנה ושנה שקוראין אותה לְפָנֵי, כאלו אתה עומד שם באותה שעה וזוקף את ראשן. מניין, ממה שקראו בענין וְיִדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ, שָׂא אֶת רֹאשׁ לֹא נאמר, אלא **כִּי תִשָּׂא.**

(א) ויש להבין למה דוקא בפרשת שקלים היה ירא משה רבינו שמא לאחר שימות לא יהא נזכר].

ב

הקדמה לקושיא ב-ג-ד

[בגמרא מגילה (י"ג):], אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר² והיה העולם שעתיד הָמָן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא שקליהם לשקליו, והיינו דתנן (שקלים א, א) **באחד באדר משימיעין על השקלים.**

ג

קושיא ב

ז"ב מה שאמרו דמעם הקדמת קריאת השקלים "באחד באדר", הוא כדי להקדים שקלי ישראל לשקלי המון. והלא יש מעם אחר בזה, כדי שיהיה פנאי להבין השקלים עד אחד בניסן כשצריכין ליקח הקרבנות מהשקלים החדשים (ב) לכאורה ברויך מען דאָך פאַרשטיין [אומרו 'לפיכך'] **הקדים הקדוש ברוך הוא שקליהם לשקליו**, [והלא] **בְּפֶשְׁטוֹת דִּי** [הבאת] **שְׁקָלִים זַעֲנַעַן דְּאָךְ גַּעוּוּעַן פְּאַרְדַּעַם**, [דער] **באחד באדר משימיעין על השקלים**, ווייל אין ניסן האָט מען געברענגט [די קרבנות שוין פון די] **תְּרוּמָה חֲדָשָׁה**, און פיר וואָסן דאַרף מען דאָך [ליתן זמן לכל אחד להביא המחצית השקל].

ד

ווי די גמרא מאַכט דעם חשבון³, פון יום ט"ו [באדר] איז געווען די **שְׁלַחֲנוֹת** [יושבין, להחליף מטבעות לצורך השקלים], האָט מען געמוזט פריער [באחד באדר] **אויסרופן מ'זאָל ברענגען, ווי מ'רעכנט דאָך אויס.**

^א בתחלת הדרוש חסר קצת על הריקאָרדינג, והושלם בלשון הקודש.

^ב כאן מתחיל הריקאָרדינג.

^ג בגמרא מגילה (כט:): תנן התם (ריש מסכת שקלים) **באחד באדר משימיעין על השקלים וכו'.** מנלן. אמר רבי טבי אמר רבי יאשיה, דאמר קרא (פינחס כח, יד) **זאת עלת חֲדָשׁ בְּחֻדְשׁוֹ [לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה, כל הני חדשים למה לי, אלא] אמרה תורה חֲדָשׁ וְהָבָא קרבן מתרומה חדשה** [אמרה תורה יש לך חודש שאתה צריך לְחַדְשׁוֹ, בהבאת עולות תמידין ומוספין מתרומה חדשה, והוה ניסן, כדאמרין בראש השנה (דף ז'). דגמרינן שָׁנָה שָׁנָה מניסן, דכתיב (כא יב, ב) **וְרָאשׁוֹן הוּא לְכֶסֶף לְחֻדְשֵׁי הַשָּׁנָה**], וכיון דבניסן בעי אקרובי מתרומה חדשה, קדמינן וקרינן **באחד באדר**, כי היכי דליתו שקלים למקדש. כמאן [מקדמינן כולי האי], דלא כרבן שמעון בן גמליאל, דאי רבן שמעון בן גמליאל האמר שתי שבתות, דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות. אפילו תימא רבן שמעון בן גמליאל, כיון דאמר מר בחמשה עשר בו 'שולחנות' יושבין במדינה [בעלי מטבעות המחליפין שקלי כסף בפרוטות] ובעשרים וחמשה יושבין במקדש [הוא סימן שכבר קרב זמן לתרום את הלשכה בשלש קופות, וימהרו ויביאו, דמאותו היום מתחילין למשכן את המעכבים], משום שולחנות קדמינן [לאחד באדר] וקרינן.

ה

[ועל כל פנים] די פיר וואָכן [שמקדימין הקריאה קודם לההבאה] האָבן אַ חשבון געהאַט, [אַז] וועגן די קרבנות פון ראש חודש ניסן האָט מען געדאַרפֿט אָנהייבן פון ראש חודש אדר מִשְׁמִיעַ זיין עַל הַשָּׁקָלִים מ'זאַל ברענגען תְּרוּמָה חֲדָשָׁה. איז עס דאָךְ עפעס אויף אַן ענין [הטעם שמקדימין לקרות באחד אדר].

[וואס כן] לכאורה האָט דאָךְ עס גאַרנישט קיין שייכות [עם הקדמה לשקלי הָמָן שבפורים, ומלשון הגמרא] "לפיכך" [הקדים שקליהם לשקליו], זעט דאָךְ אויס אַז ס'איז וועגן הָמָן'ען גאָר, און [באמת] ס'איז גאַרנישט וועגן הָמָן'ען, ס'איז דאָךְ געווען וועגן דעם תכלית פון קרבנות אין בית המקדש.

ו

קושיא ג

למה אמר כאן דייקא הכינוי "מי שאמר והיה העולם"

ג) דערנאָך [איז שווער] וואָס עפעס זאָגט ער גלוי וידוע לפני "מי שאמר והיה העולם", מ'ווייט דאָךְ ווער ס'האָט באַשאַפֿן די וועלט, [כמפורש בפסוק] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, [והיה ראוי שיאמר בפשוט] גלוי וידוע לפני "הקדוש ברוך הוא".

ז

הגם] ס'שטייט אַסאַךְ מאַל [הכינוי "מי שאמר והיה העולם", אָבער] 'איבעראַל' דאָרף טאַקע אַ טעם [למה משתמשים שם בכינוי זה].

ח

[ווי] ס'שטייט דאָךְ אפילו, [אַז] אַ יעדע כינוי [לשמותיו יתברך] וואָס מ'זאָגט, [הוא בכונה מכוונת לאותו ענין, וייל] מסתמא קער דאָס צו 'דעם' ענין. יעדער שם [הנזכר בפסוק, או בלשון התפילה], אַז מ'איז מִשְׁתַּמֵּשׁ מיט 'דעם' שם, - [יעדער נאָמען] אפילו פון די שְׁמוֹת הַקְּדוּשִׁים, - [אַז] די תורה הקדושה רופט אַן אַמאָל שם הוֹי"ה און שם אֱלֹקִים און אַמאָל שם קל, קער עס צו דעם [ענין הנזכר שם].

ט

[וואס כן גם בכאן צריך טעם] פאַרוואָס גראַד"ה פֿונקט דאָ [הזכירו] 'דעם' שם, ער רופט אַן הקדוש ברוך הוא מיט דעם שֵׁכַח [פון מי] שאמר והיה העולם, גראַד דאָ ביי די שָׁקָלִים, ברויך דאָךְ עפעס אַן ענין זיין [דעריין].

י

קושיא ד

הלא בימי המן לא היה הבית המקדש קיים, ולא הביאו השקלים למקדש.

ואם כן מה היה שייך אז הענין של הקדים שקליהם לשקלי המן

ד) דער אָמַת, דאָס ענין פון הָמָן'ען [בשייכות לענין השקלים, זה צריך ביאור].

וז"ל הרמב"ם (שקלים א, ט): באחד באדר משמיעין על השקלים, כדי שיכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, והיה עתיד ליתן. בחמשה עשר בו ישבו השולחנים בכל מדינה ומדינה, ותובעין בנחת, כל מי שיתן להם יקבלו ממנו, ומי שלא נתן אין כופין אותו ליתן. בחמשה ועשרים בו ישבו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן ממשכנין אותו ולוקחין עבדו בעל כרחו ואפילו כסותו.

^ה השמות הקדושים שאינם נמחקין [עיי' בשו"ע י"ד רע, ט] נקרא "שמות", ושאר התוארים כגון רְחוּם וְחַנּוּן וכדומה, נקרא כְּנוּיִם.

^ה גראַד, פירוש: דווקא.

דעמאלטס [בימי הָמָן] איז דאָך גאַר געוועזן בזמן חורבנה [בין מקדש ראשון לשני], ס'איז נישט געווען קיין בית המקדש, [און] מ'האָט נישט געדאַרפט קיין [הבאת] שְׁקָלִים. די שְׁקָלִים איז דאָך געווען [נאָר] בזמן המקדש, [ווייל] דאָס האָט מען געברויכט האָבן וועגן תְּרוּמַה חֲדָשָׁה [לצורך הקרבנות. ובזמן המקדש] דעמאלטס איז נישט געווען הָמָן, [שהרי] הָמָן איז דאָך געווען בחורבנה געוועזן ..

[ולזה באמת מדויק לשון הגמרא שאמרו] "עתיד" הָמָן לשקול שקלים על ישראל. [אבל אינו מובן אומרם לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, דהלא שקליהם ושקלי הָמָן לא היו בזמן ותקופה אחת כלל].

יא

קושיא ה - מתוך הדרוש

(ה) [לכאורה יש להבין עצם התקנה שתקנו לקרות פרשת שקלים גם בזמן הזה, דהתינח בזמן שבית המקדש קיים היה בזה צורך להשמיע על השקלים, כדי להכין אותם ולהביאם קודם אחד בניסן, וכמבואר לעיל. אבל בזמן שאין בית המקדש קיים, ואין יכולין להביא השקלים, לכאורה אין סיבה בקריאת הפרשה, כי אפילו אם מהרה יבנה בית המקדש, הלא יצטרכו אז להתחיל מראש בכל ענין ההכנה של הבאת שקלים והקרבנות, ומה צורך יש להשמיע עתה בזמן חורבנה על ענין מצות נתינת והבאת השקלים].

(הקושיא בדברי רבינו באות כב-כג)

יב

הקדמה לישוב הקושיות

מדברי הקדושת יום טוב - בפרשת משפטים

קושיא א - בפרשת משפטים

במדרש על הפסוק וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים, מביא הפסוק מִגִּיד דְּבָרָיו לְעֵקֶב וְגו' לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי. וצ"ב השייכות דער טאַטע זכרוננו לברכה זאָגט אין קדושת יום טוב, די וואָכעדיגע סדרה [פרשת משפטים] [אות ד].

[לפרש הפסוק] וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׂים לִפְנֵיהֶם, [ואמרנו במדרש] [שמות רבה ל, ט] ז"ה שאמר הכתוב (תהלים קמז יט-כ) מִגִּיד דְּבָרָיו לְעֵקֶב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו לְיִשְׂרָאֵל, לֹא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי. [וצריך ביאור להבין שייכות פסוק זה לכאן].

יג

קושיא ב - בפרשת משפטים

להבין בלשון הפסוק, שמתחיל "מִגִּיד דְּבָרָיו", שהוא רק דיבור, ומסיים "לֹא עָשָׂה" כן, שהוא ענין עשייה [ולכאורה קשה על שינוי לשון הפסוק], ער הייבט אָן "מִגִּיד" דְּבָרָיו [שהוא לשון דיבור], און ער לאַזט אויס לא "עָשָׂה" [שהוא לשון עשייה].

יד

קושיא ג - בפרשת משפטים

למה נאמר אֲשֶׁר "תִּשִּׂים" לִפְנֵיהֶם, שהוא לשון עשייה, ולא נאמר לשון לימוד ודיבור און [בלשון הפסוק] וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר "תִּשִּׂים" לִפְנֵיהֶם, [קשה גם כן] פֶּאֶרְוּאָס שטייט נישט אֲשֶׁר "תִּלְמָדֵם".

טו

הקדמה ליישוב הקושיות - בפרשת משפטים

מובא בשם הרבי ר' העשיל, לפרש הפסוק **אֶת "שְׁבֻתֹתֶיךָ" תִּשְׁמְרוּ**, דכשם ששביתת הקב"ה בשבת היה רק "דיבור", דהא גם בששת ימי המעשה הכל נעשה רק על פי דיבור, שהדיבור אצלו נחשב כמעשה, כן צריכין ישראל לשבות בשבת גם "בדיבור", שלא לדבר דיבורי חול. וזוהו נשמע דאצל בני ישראל נחשב הדיבור כמעשה.

זאָגט דער טאַטע זכרוננו לברכה אין קדושת יום טוב.

[דהנה] **ס'שטייט דאָך', פון רבי ר' העשיל** [מקראקא] **זאָגן זיי**, [לפרש לשון הפסוק] **אֶת "שְׁבֻתֹתֶיךָ" תִּשְׁמְרוּ** (תשא לא, יג), [דהכוונה שנשמור את השבת] **אָזוי ווי די שְׁבֻתִּים** [וואָס] **דער בורא כל עולמים' האָט גערוהט.**

[דהנה] **דער שְׁבֻת איז דאָך' [דער טעם ווייל] כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים "עָשָׂה" ה'** [אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ] **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת וַיִּנָּפֶשׁ** (שם, יז). [והמלאכה בששת ימים אצל הקב"ה היה רק כי] **"בְּדִבְרֵה" ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ** (תהלים לג, ו), **ס'איז דאָך' נאָר געווען אַ דיבור, ביים בורא כל עולמים איז דאָך' נישט געווען קיין עֲשִׂיָּה**, **זענען דאָך' געווען די שְׁבֻתִּים** [של הקב"ה רק שבייתה] **פונעם דיבור.** [און] **אָזוי ברויך אַ איד צו רוען שְׁבֻת מיטן דיבור.**

דאָס איז דער מַמְצֹא חֲפָצָךְ וְדָבָר דְּכָר (ישעי' נח, יג), **שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול.**

איבערדעם זאָגט ער אַת "שְׁבֻתֹתֶיךָ" תִּשְׁמְרוּ, [בכינוי אליו ית"ש, דהכוונה] **עטס זאָלט אָפּהיטן 'מיינע' שְׁבֻתִּים**, [שהוא שבייתה בדיבור]. **אָזוי ברענגט ער [בקדושת יום טוב] פון רבי ר' העשיל.**

טז

- דער אָמֵת, דאָס שטייט דאָך' אין אַלע ספרים.^ט **פונעם אר"י הקדוש שטייט אויך אָזוי פֿשֵׁט.** -

¹ הועתק לשונו להלן בהערה יב.

² **בייטב פנים** לשבת הגדול (את ו). כן כתב הקדושת יו"ט. - ועיין זה יותר בארוכה בחנוכה התורה (ליקוט חידושי הר"ר העשיל, בפרשת תשא, אות צד. ש"ל בשנת תר"ס).

³ כן דרשו בגמרא שבת (ק"ג): **והובא לקמן בתוך דברי השל"ה**. ועיין באורך בשלחן ערוך (או"ח סימן שו-שז).

⁴ וכמו שהביא בקדושת יו"ט **עצמו בפרשת תצוה** (ע"ה פ וזה הדבר) ופרשת תשא (ע"ה פ ואתה דבר) **בשם הנועם מגדים** (פ' תשא, ד"ה א"י מה חריש) **והשל"ה הקדוש** (מס' שבת, נר מצוה אות סג-סה). **וד"ל השל"ה הקדוש שם:**

ובבחינת סוד מִרְעַה דהיינו לא תַעֲשֶׂיךָ, בדיבור אמרו רז"ל בפרק אלו קשרים (שבת ק"ג): **וְדָבָר דְּכָר, שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול, פירש"י כגון מקח וממכר וחשבונות. וזה לשון התוספות, פירש בקונטרס וכו', ואין נראה לרבינו תם, דהא כבר נפקא מַמְצֹא חֲפָצָךְ, אלא אומר ר"ת כדאמר בויקרא רבה (פרשה לה) רבי שמעון בר יוחאי הוי ליה אימא סְבָתָא מְשֻׁתָּעִי סְגִי, אמר לה, אימא שְׁבֻתָּא הוּא, שְׁתַּקֵּה. משמע שאין כל כך לְדָבָר בשבת כמו בחול. ובירושלמי (שבת פרק טו, ה"ג) אמרינן, בטורח התירו בשאלת שלום בשבת [עכ"ל התוספות].**

ובפרק כל כתבי (שבת ק"ט): **אמר רבי אליעזר, מניין שהדיבור כמעשה, שנאמר בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ. ורש"י לא פירש כלום על זה המאמר, דלענין מה אמרו שהדיבור כמעשה. - ונראה לי להפירוש הוא כך, כשם שצריך לשבות ממלאכות כן צריך לשבות מהדיבור, כי מצות שְׁבֻת הוא זָכָר כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שָׁבַת, והנה הקב"ה לא עשה מַמְצֹא חֲפָצָךְ רק בְּדָבָר, שנאמר כי בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ, וזוהו הדיבור שְׁבֻת, שמע מינה שצריך לשבות מדיבור כמו ממעשה. וגרסין בירושלמי (שם) **אמר רבי אבהו, כתיב** (יתר כ, ט) **שְׁבֻת לַה' אֱלֹקֶיךָ, שְׁבוֹת כְּה', וממה הוא שְׁבֻת, ממאמר, אף אתה שְׁבוֹת ממאמר וכו'.****

וכתב בתרומת הדרשן סימן ס"א, דלספר שמועות מענייני מַלְכִּים וְשָׂרִים וְעֶרְךָ מַלְחָמוֹת וכיוצא בזה, אם הוא מתענג בסיפורים שרי, כדשרי לְרוֹץ בחורים המתענגים בריצותם ובקפיצותם. אבל אם המספר אינו מתענג בכך, אלא שעושה כן לרצון חבירו, יז חשש איסור לאותם שאינם מתענגים, עכ"ל. - ונראה לי דאף דהתיר התרומת הדרשן לספר מי שיש לו תענוג מזה, לאו משנת חסידים הוא, הנהנשמר מְלָדָר דברי חול קדוש יאמר לו.

77

אֶת "שְׁבֻתָּתִי", אֶזְמַזְאֵל רוּעֵן לוֹיט 'מִיִּנְע' [שְׁבֻתָּתִים], אֶזְמַזְאֵל רוּעֵן מִיטֵן דִּיבּוּר.
[וּשְׁלֹכֵן אִיז לְדַבֵּר דְּבַר שֶׁל חוּל בִּשְׁבֻתָּה].

[ווייל] דער בורא כל עולמים האָט געגעבן פאַר אידן דעם כח אַז דער דיבור איז אויך אַ מעשׂה, אידן 'טוען דאָך אויף' מיטן דיבור". [ולכן גם הדיבור נחשב למלאכה, וצריך לשבות מזה בשבת].

ית

ישוב קושיא ג - בפרשת משפטים

לזה נאמר וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר "תִּשְׁשִׁים", כי גם הדיבור והלימוד נחשב כמעשה. ועל דרך שמפרש בפסוק "ולמדה" את בני ישראל, "שימה" "בפיהם"

זאָגט ער [בקדושת יו"ט], וואָלע המִשְׁפָּטִים אָפֿער 'תְּשִׁים', שטייט נישט 'תִּלְמָדִים',
 ס'שטייט נאָר אָפֿער 'תְּשִׁים', (וועגן על דרך שמפרש הקדושת יו"ט בפסוק) 'וּלְמִדָּה' אַתְּ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל, דעס איז 'שִׁימָה' בְּפִיָּהֶם (וילך לא, יט), [דעם שילמדו 'בְּפִיָּהֶם' יהיה כמו 'שִׁימָה' ועשיה
 ממש].

[ווייל] ביי אידן, יעדער 'דיבור' מאַכט אַ רושם, ס'איז ווי גלייך ס'העט געווען טאקע אַ 'מעשה'.

יט

ישוב קושיא ב - בפרשת משפטים

וזהו גם כן ביאור הפסוק "מִיָּדוֹ" וְרִבְיוֹ, היינו דיבורו שנחשב כעשיה, מגיד לְעֵקֶב, שגם דיבורים ייחשב למעשה. חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו, היינו הסדר והנימוס שלו, שהדיבור כמעשה, מסר גם לְיִשְׂרָאֵל. אבל לא "עֲשֵׂה" כֵּן לְכָל גּוֹי, שאצל הגוים לא נחשב האמירה "כעשייה"

איבערדעם זאָגט ער, "מגיד" ד'ב'ריו' ליעקב, דער בורא כל עולמים האָט איבערגעגעבן זיינע דיבורים [ליעקב], אזוי ווי דער דיבור פון הקדוש ברוך הוא איז אַ מעשה, אזוי האָט עס הקדוש ברוך הוא געגעבן דעם כח פאַר אידן.

'חֲקִיו וּמִשְׁפָּטָיו' לְיִשְׂרָאֵל, [דהסדר והנימוס שלו, שהדיבור נחשב אצלו כמעשה, זה מסר גם לְיִשְׂרָאֵל], ס'זאל טאקע זיין [אצלם] לויט 'זיין' בחינה.

אָבער לאַ "עֲשֵׂה" כֵּן לְכָל גּוֹי, בִּי דִי אומות העולם איז עס נישט קיין "עֲשֵׂה",
 ביי זיי איז דער דיבור נישט [עושה רשם כעשה, ביי זיי] איז נישט פֿאַרהאַנדן [אז] דער
 דיבור זאל זיין אַן עֲשֵׂה.

וכמה האריכו בוזהר בענין המדבר שיחת חול בשבת, שהוא כמחלל שבת. - וזה לשון הזהרה פרשת ויקהל (פרק ה'): ומאן דאשתדל במלין אחרנין, ובמלין דעלמא, דא איהו בר נש דקא מחלל שבתא, לית ליה חולקא בעמא דישאל. תניו מלאכין ממנן על דא. ביומא דשבתא, ואינון שוו דידיון על ירישה, ואמרי, ויו לפלגיא דלית ליה חולקא בעמא דישאל. וכל דא בעי לאשתדל בצלותא ובכשירין ובתשובה דמאריהון, ולאשתדל באורייתא, כדל' לשן הזהרה.

ואף בדברים ההכרחיים לדבר, ונהגים אנשי מעשה שלא לדבר בשבת אפילו ההכרחיים כי אם בלשון הקודש ולא בלשון חול, כי קדוש היום לאדונינו, ושבת אות הוא בינו יתברך לבינינו, על כן אין לדבר אלא בלשון הקודש אף מה שמוכרח לדבר. [עזרא כז מהשלה"ק].

וְעַיִן בַּמַּחְבֶּרֶת הַקּוֹדֶשׁ (לַמַּהֲרָח"ו, שַׁעַר הַשֶּׁבֶת): מוֹרִינוּ זִלְה"ה הָיָה נֹזֵה שֶׁלָּא לְדַבֵּר בִּשְׁבֶּת רַק בִּלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, וּבִכְשֶׁהֱיָא אֹמֵר אִיזֵה דְרוֹשׁ לַחֲבֵירִים, פַּעֲמִים הָיָה מִפְרָשׁוֹ בְּלַע"ז כִּי שִׁיבֵנו. וְגַם בְּיוֹם טוֹב לֹא דִיבַר אֶלָּא בִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ כְּמוֹ בִּשְׁבֶּת. וְגַם הָיָה נֹזֵה שֶׁלָּא לְדַבֵּר דְּבָרֵי חוֹל בִּשְׁבֶּת אֲפִילוּ בִלְשׁוֹן הַקּוֹדֶשׁ, מִפְּנֵי שְׁנֵי מַלְאָכִים אוֹמְרִים וַיִּלְפָּלוּ אֲשֶׁר מְזַכֵּיר שִׁיחָה בְּטִילָה בִּשְׁבֶּת.

¹⁴ עיין בסידורו של שבת בשורש השלישי (א, א), ועוד בכ"מ בספה"ק.

כ

ישוב קושיא א - בפרשת משפטים

ואתו שפיר מה שמביא המדרש פסוק זה לכאן, כי שניהם מתפרשים בענין אחד, שהדיבור נחשב כמעשה וסמך המדרש זאת בכאן להפסוק ואלה המשפטים, שהרי אין פסוק דאָ שטייט די זעלבע, אָשר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם. אַזוי ווי ער זאָגט פֿשט [אויף] אַת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ. אַזוי שטייט אין קדושת יום טוב, זְכוּתוֹ יִגַּן עָלֵינוּ².

כא

ישוב הקושיות בפרשת שקלים

הקדמה לישוב קושיא ד - (עד אחר אות כה)

דאָס קען זיין [בביאור הגמרא דמגילה].

כב

[קושיא ה]

מדוע תקנו קריאת פרשת שקלים גם בזמן הזה, כשאין שייך ענין הבאת השקלים [דהנה] לעולם איז אַזוי: בזמן שבית המקדש קיים האָט מען געברויכט צו

י"ז וז"ל הקדושת יום טוב (משפטים, אות ד): וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם. וצריך ביאור למה אמר אָשר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם, ולא אמר אָשר תִּלְמַד, דמה ענין שימה שייך בזה, ועיין רש"י ז"ל. ובמדרש, וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים וגו', הדא הוא דכתיב מגיד דְּבָרֵי לְעֵקֶב חֲקִיו וּמִשְׁפָּטֵיו לְיִשְׂרָאֵל, לא עָשָׂה כֵן לְכָל גּוֹי וגו'. [וצריך ביאור השייכות לכאן].

ונראה לבאר, בהקדם להבין הכתוב בעצמו מגיד דְּבָרֵי לְעֵקֶב, דלכאורה יש לדקדק פתח בהגדה "מגיד" דְּבָרֵי, וסיים בעשיה לא "עָשָׂה" כֵן לְכָל גּוֹי, דלכאורה צריך לומר לא "אמר" כן וכו'. אמנם נראה לי על פי מה שפירשתי הפסוק בפרשת וילך (לא, יט) וְעַתָּה כְּתוּב לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמָּה בְּפִיהֶם, והיא משולל הבנה.

ופירשתי (וכ"ה בקדושת יום טוב פרשת תצוה עה"פ וזה הדבר), כי הנה אמרו ז"ל במדרש (פסיקתא רבתי כג, ג) מניין לאמירה לעכו"ם שבות, שנאמר אֶת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ, ואתמר ביה משמיה דהגאון רבי ר' העשיל ז"ל, כי הקב"ה ברא העולם כדיבור בעלמא, כדכתיב בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִצְּעוּ, ומזה שְׁבַת יונח ביום השביעי, לזה אמר אֶת שְׁבַתְתִּי תִשְׁמְרוּ מדיבור, והובאו דבריו בייטב פנים מאמר שבת הגדול (אות ו).

נשמע מזה, אשר הקב"ה מאהבתו את עמו ישראל ולא זו מחבבן עד שקראם בנים אֲתֶם לֵה' אֱלֹקֵיכֶם (ראה י, א), להם יִחָשֵׁב גם כן הדיבור כמעשה כמו אצלו יתברך, וכמו שאצל הקב"ה נחשב אמירתו כמסירה ממש בדיבור, כמו כן ישראל קדושים הדברים במדותיו יתברך וקבלו עליהם תורתו ועבודתו הטהורה, כי יש כח בידם לפעול פעולות יתרות והשפעות טובות וישועות מרובות אף באמירה בעלמא, כמו בעשיית מעשה גמורה יפעול כח הדיבור, אף אם מימר אמר, דדיבור עבד מעשה.

אמנם כל זה הוא רק בישראל אשר לרוממות מעלתם נתונים נתונים המה רק תחת יד הקב"ה בעצמו, וברצונו מסר להם זה שיהיה כחם בפה, כמו שיש לו יתברך כח לעשות מעשה גמורה בדיבורו ואמירתו, כמו שהרעיש בן זומא (בראשית רבה ד, ו) על וַיִּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת הַרְקִיעַ (בראשית א, ו), והלא כתיב בְּדָבָר ה' שָׁמַיִם נִצְּעוּ. אמנם אצל העכו"ם לא נמסר זה הכח שיהיה נחשב להם האמירה בעלמא כמעשה, כי אמירתם היא אמירת הדיוט, ובמה נחשב הוא, ואין בה כח לפעול כלל כמובן. וזה ירצה במאמרו וְלִמְדָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמָּה בְּפִיהֶם, דהיינו תלמדם ע"י כח התורה שמה שיאמרו בְּפִיהֶם יהיה כמו שִׁמָּה ממש.

והנה אף גם זאת ידוע דחיבת מִשְׁפָּט יונח על סדר ונימוס, כמו וְזֶה יְהִי מִשְׁפָּט הַפְּהִינִים (דברים יח, ג), וכמו מִשְׁפָּט הַנֶּזֶק וּמִשְׁפָּטֵהוּ (שופטים יב, יב), ועיין בישמח משה פרשת תצא על הפסוק וְכִי יְהִי בְּאִישׁ חֲטָא מִשְׁפָּט.

ועל פי זה נוכל להבין דברי הפסוק, מגיד דְּבָרֵי, היינו דבריו של הקב"ה שנחשבין כעשיה, זה מגיד לְעֵקֶב, שדבריהם יהיו כן, להיות נחשב למעשה, ואמר עוד, חֲקִיו וּמִשְׁפָּטֵיו, היינו הסדר והנימוס שלו, שהדיבור לא נחשב כמעשה, זה מסר גם לְיִשְׂרָאֵל. אבל לא "עָשָׂה" כֵן דִּיקָא לְכָל גּוֹי, שאצל אומות העולם לא נחשב האמירה כמעשה, ואין הסדר והנימוס שלהם כסדר ונימוס הקב"ה וישראל.

וזה רומז גם באמרו וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לִפְנֵיהֶם, ולא אמר אשר תלמדם, שרצה לרמז על ישראל שיהיה לימוד המשפטים אף שהוא רק באמירת הפה, גם זה להם יחשב שימה ממש, כי כל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה (מנחות קי). וזה שפירש רש"י ז"ל לִפְנֵיהֶם ולא לפני עכו"ם, שאצלם לא שייך זה, שהדיבור לא נחשב כמעשה, והרי הוא כמבואר. ומשם בארה ביאור דברי המדרש, הדא הוא דכתיב מגיד דְּבָרֵי לְעֵקֶב וגו', דהיינו שאצל ישראל נחשב הדיבור כמעשה כמו אצלו יתברך כנ"ל, והבן.

'ברענגען' די שְקָלִים, ווייל די שְקָלִים האָט מען געברויכט האָבן צו די קרבנות. אָבער בחורבנה, לכאורה איז דאָךְ נישטאָ קיין קרבנות. די שְקָלִים אליין איז דאָךְ נאָר די מצוה פֿאַרדעם, ווייל מ'גרייט עס אָן אויף די קרבנות, אָבער אַז די קרבנות אליין זענען נישטאָ, נר וואָס האָט מען אויפגעטון מיט די שְקָלִים.

כג

ואפילו אם מהרה יבנה המקדש בשנה זו, יצטרכו להבין אז השקלים מחדש, ואין יכולין עתה בגלות להבין כלום לזה

[און] אפילו דער אייבירשטער העלפט אַז מְהֵרָה יִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וועט מען דעמאָלטס הערשט דאַרפֿן אָנגרייטן די שְקָלִים צום בנין השלישי, דעמאָלטס הערשט וועט מען עס הערשט ברויכן 'אָנגרייטן'. [און] אַזוי ווי ס'וועט זיין 'אַלדינגס' [פֿאַרן בנין השלישי], וועט דער בורא כל עולמים העלפֿן ס'וועט זיין 'דאָס' אויכעט. אָבער לעולם [יש להבין] וואָס פֿאַר אַ פֿלאַך האָט דאָס דעמאָלטס [בחורבנה].

כד

חקדמה לישוב קושיא ה

מבואר בגמרא דהקב"ה הבטיח לאברהם שהקרבנות יכפרו על בני ישראל, ואפילו בזמן שאין בית המקדש קיים, כבר תיקן להם אמירת פרשיות הקרבנות, שיכפר עליהם כמו הבאת הקרבנות

נאָר וואָס זשע דען, די גמרא זאָגט^י [על הפסוק] וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים [בְּמָה אֲדַע כִּי אֵינְשָׁנָה. כי] אברהם אבינו האָט געזאָגט, שמא [אם ישראל חוטאין לפניך] חלילה וועסטו טון אַזוי פֿאַר אידן אַזוי ווי דו האָסט געטון פֿאַר דורך הַמִּבּוּל [ודור הפלגה], מיט די אַלע דורות.

האָט דער בורא כל עולמים געזאָגט ניין.

אמר לו, האָט ער געפרעגט [הודיעני בְּמָה אֵינְשָׁנָה], אין וואָס פֿאַר אַ זכות.

האָט ער אים געענטפֿערט [וְקָחָה לִּי עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת וגו'], אין זכות פֿון קרבנות.

[אמר לו אברהם] תינתן בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים וואָס וועט מען דעמאָלטס טון.

[אמר לו הקב"ה כבר] תקנתי להם סדר מעמדות, דעם סדר פֿון קרבנות וואָס אידן

זאָגן', [און דאָס איז] ס'איז במקום 'קרבנות'.

דאָס 'האַלט אויף' אידן [בזמן הגלות], אַז מ'באַקומט נישט חלילה די עונשין, נאָר

ס'בלייבט אַ קיום [לישראל], אין זכות פֿון די קרבנות, מיטן כח פֿון די קרבנות, אפילו מ'איז נישט מקריב בפועל.

כה

ממילא קער דאָס [אמירת פרשיות הקרבנות] אויך צום קרבן, קער דאָס צום קרבן.

^י בגמרא תענית (כז: ו) מגילה (לא:): אמר רבי אמי, אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ [פירש"י: אלמלא מעמדות. עיסקי קרבנות שישאל עושין, הן היו כלים בחטאן, ומשהן כלין, שמים וארץ העומדים בזכותן אין מתקיימין]. שנאמר (לך טו, ח) וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹקִים בְּמָה אֲדַע כִּי אֵינְשָׁנָה, אמר אברהם לפני הקב"ה, רבוננו של עולם שמא חס ושלום ישראל חוטאין לפניך ואתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה, אמר ליה לאו. אמר לפניו, רבוננו של עולם הודיעני בְּמָה אֵינְשָׁנָה [מה תאמר לי ללמדן דבר שיחכפרו בו ועונותיהן], אמר ליה קָחָה לִּי עֲגֻלָּה מִשְׁלֶשֶׁת וְעַד מִשְׁלֶשֶׁת וגו' (שם, ט) [כלומר, הקרבנות יכפרו עליהן]. אמר לפניו, רבוננו של עולם תינתן בזמן שבית המקדש קיים, בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם. אמר לו כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לְפָנֶי מַעֲלָה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם.

כו

ישוב קושיא ה

וגם מצות נתינת שקלים שייך לענין כפרות הקרבנות, ולכן גם פרשה זו צריכה לקרוא בזמן הזה כדי לכפר על נפשותינו [און] צו די קרבנות האָט מען דאָך געברויכט האָבן די שְקָלִים, איז דער דיבור פון די שְקָלִים [קריאת פרשת שקלים] אַזוי ווי [ביי] די קרבנות, [דאמירת הפרשה נחשב כהקדמה, וכן באמירת פרשת שקלים נחשב כהבאת השקלים].

כז

ישוב קושיא ד

ולכן בימי המן, אף שלא הביאו השקלים, אבל הקדמת 'קריאת' השקלים הועילו לבטל כחו של המן ושקליו ממילא איז דאָס מַצִּיל [מגזירות המן, הקריאה של פרשת שקלים, אף בזמן שאין בהמ"ק קיים].

כח

ישוב קושיא ב

מה שאמרו הטעם "לפיכך" הקדים שקליהם לשקליו, קאי על זמן שאין ביהמ"ק קיים, ולא קאי על טעם עצם הקריאה, רק על טעם "הקדמת" הקריאה מבאחד מבאדר גם בזמן הזה, שבעת לא שייך טעם ההקדמה משום הכנת השלחנות והתרומה חרשה שבאחד בניסן איבערדעם איז רעכט [מה שאמרו לפיכך הקדים שקליהם לשקליו]. [ווייל] נאָר וואָס'זשע דען, [הלא אכתי יוקשה לכאורה, למה קוראין הפרשה בזמן הזה מבאחד אדר, והתיינת] בזמן שבית המקדש קיים האָט געדאַרפט צו 'דויערן', ביז מ'האָט עס געברענגט, ביז ס'איז געוועזן [בפועל], ביז מ'האָט געשטעלט די שְלַחֲנוֹת, [הקדימו באחד באדר ווען] מ'איז געגאַנגען אויסרופן, ביז מ'איז געגאַנגען [ברענגען], פון דעם זמן קריאה [האָט געדויערט נאָך ד' שבתות] ווי די גמרא גיט צו פאַרשטיין, האָט מען געברויכט האָבן דעם זמן [ד' שבתות] פון אחד באדר ביז אַחַד בְּנִיסָן.

אַבער [בזמן הזה] אַז מ'ברענגט נישט [שקלים בפועל], מ'איז נישט מְקַרִּיב [קרבנות], ס'איז נאָר בלויז דער דיבור, קאָן מען דאָך אַלעס זאָגן 'אויפאַמאָל' [באחד ניסן]. [דהלא] אַז מ'האָט עס געברענגט [שפעטער אין חודש אדר] ביז אויף דאָס לעצט [בסוף אדר ממש] האָט מען דאָך געברענגט אַלעס כסדר [בזמנו]. [ואם כן לכאורה בזמן הזה] קאָן מען דאָך 'אויפאַמאָל' זאָגן די שְקָלִים מיט די קרבנות [בסוף אדר סמוך לניסן], האָט מען מקיים געווען אַלע מצות, פאַרוואָס מוז עס זיין באחד באדר.

כט

אמנם יען שקריאת השקלים מסוגל להכניע שקלי המן וכחות עמלק, לכן מקדימין לקרוא שקלים קודם לפרשת זכור וימי פורים שאז הוא זמן הכניעת כוחות המן בכל שנה ושנה נאָר וואָס דען, אַבער פורים איז דאָך אַ זמן [המסוגל בכל שנה] אַקעגן הָמָן'ן [וכחותיו. וכמו שאמרו בגמרא, אַז] ס'קומט [דער פורים, דייקא] נאָך פרשת זכור, [ודרשו כן מהפסוק] וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים ["בְּכָל דּוֹר וָדּוֹר"] [אסתר ט, כח], [ומזה למדו שמקדימין זכירה לעשיה, דהיינו קריאת זכור לימי הפורים] ⁷¹.

און די תקנה פון אידן זענען דאָך די קרבנות (כדלעיל באות ט), [וזהו גם הכח] אַקעגן די אומות העולם. [ולכן כיון שהשקלים הם צורך הקרבנות, גם השקלים או קריאתם מסוגל להכניע שקלי הָמָן וכן האומות].

[ולכן] מוז מען עס האָבן [קריאת פרשת שקלים] אין פריערדיגען זמן [קודם לקריאת פרשת

⁷¹ כמבואר בגמרא מגילה (דף יח. ודף ל.) עיי"ש.

זכור הקודמת לימי הפורים. ואני שפיר למה מקדימין קריאת שקלים היום מבאחד באדר אף בזמן הזה).

ל

דאָס קען זיין דער פֿשט [בגמרא דמגילה], הקדוש ברוך הוא האָט געזען שעתיד הָמָן לשקול [שקליו על ישראל], לפיכך "הקדים" הכתוב, דעם 'זמן' [קריאת השקלים]. דער "הקדים" גייט אַרויף אויף דעם 'זמן'.

[שהרי] דעם וואָס ס'איז עתיד הָמָן לִשְׁקוֹל שְׁקָלִים דעם איז דאָךְ געווען בחורבנה, דעמאָלטס העט מען נישט גיווען געברויכט [מקדים זיין זמן הקריאה], בחורבנה העט מען נישט גיווען געברויכט פון אחד באדר, [דרק] בזמן שבית המקדש קיים האָט מען טאַקע געברויכט פון אחד באדר, אָבער בחורבנה האָט מען נישט געברויכט פון אחד באדר.

נאָר מ'ברויך עס אָבער האָבן ווייל ס'איז 'פאַר' פּוּרִים, ווען נישט העט מען גיווען צייט געהאַט 'שפּעטער' [באחד בניסן לקריאת פרשת שקלים]. ס'איז אָבער [בחדש אדר] אַ זמן פון מַחֲתֵי עֲמָלָק, [און] מ'דאַרף האָבן [זכות השקלים] אַקעגן הָמָן. [ולא רב בדורו של הָמָן, אלא בכל דור, שהרי] דער זַכָּר^{טו} איז דאָךְ בָּכָל דּוֹר וְדוֹר, [כדכתיב] וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בָּכָל דּוֹר וְדוֹר, [שצריכין בכל דור] מ'זאַל מַכְנִיעַ זיין די אַלע וואָס זענען פון שָׂרֵשׁ עֲמָלָק, פון שורש פון הָמָן, די אַלע מַרְיָעִים [לישראל]. [אזוי ווי] מ'זאַגט דאָךְ [בימי הפורים], מ'לאַזט דאָךְ אויס^{טז} [עם הנוסח] אַרְוִיחִים כָּל הַרְשָׁעִים בְּרוּכִים כָּל הַצְדִּיקִים, [אזוי] לאַזט מען דאָךְ אויס אין דעם שוֹשַׁנַּת יַעֲקֹב. ליגט דאָךְ אין דעם אַלעמען, ברויך מען דאָךְ דאָס האָבן [בכל דור ודור, הקדמת זכות השקלים כדי לעורר כח הכנעת הרשעים גם בזמן הזה].

לא

וזהו שמסים "והיינו דתנו" באחד באדר משמיעין על השקלים, והכוונה כי הלא המשנה כבר נאמרה בזמן חורבנה, ואפילו הכי משמיעין על השקלים מן "באחד באדר", בכדי להקדים שקלי ישראל לשקלי המן איבערדעם איז רעכט וואָס ער זאָגט "הקדים" הכתוב [שקליהם לשקליו], והיינו "דתנו" באחד באדר [משמיעין על השקלים. והכוונה לומר שהרי] די "משנה" האָט מען שוין מַסִּיד געווען ביים חורבן^{טז}, דעמאָלטס [איז אויך] דער משמיעין על השקלים [באחד באדר], ואז הוא טעם ההקדמה רק כדי להקדים ולהכניע שקלי הָמָן וכוחותיו].

לב

ישוב קושיא ג

אף שאין מביאין עתה השקלים בפועל, אבל כבר נתבאר דאצל ישראל גם "הדיבור" נחשב כמעשה ועושה רושם למעלה כאילו עשו כן בפועל, וכמו שמצינו בדיבורו של הקב"ה אשר בדבר ה' שמים נעשו, וגם "הדיבור" נקרא אצלו מלאכה בששת ימי המעשה ושביחה ביום השביעי איבערדעם דאָס קאָן זיין [במה שנקט הכינוי מי שאמר והיה העולם]. [דלכאורה] איי וואָס טוה איך אויף [בקריאת פרשת שקלים בזמן הזה, והלא הוא רק דיבור לבד, ואין מביאין השקלים בפועל].

^{טו} הזכירה שקודמת לעשיה.

^{טז} פירוש: שמסיימים וחותרים.

^{יז} פירוש לאחר חורבנה. והיינו כי המשנה נסדר ק"נ שנים לאחר חורבן בית שני, בשנת ג"א תתקע"ח. ויש אומרים ק"כ שנים אחר החורבן, בשנת ג"א תתקמ"ח. ועיין בסדר הדורות (ג"א תתקע"ח).

[אמנם כבר נתבאר לעיל מדברי הקדושת יום טוב, כי] ביי אידן איז אָבער דער דַיבור [כמעשה, וכדילפינן מפסוק] אַתְּ שִׁבְתָּתִי תִשְׁמְרוּ, אַזוי ווי ביי הקדוש ברוך הוא איז געווען דער דַיבור אַ מעשה [בעת הבריאה כשאמר והיה העולם, כן הוא אצל בני ישראל]. איז 'דעס' דאָך אויך דערינען, [שהדיבור של קריאת השקלים, כחו גדול כמעשה הבאת השקלים].

לג

ולזה הוכירו כאן דיוקא הבינוי מי "שאמר" והיה העולם, שזה מורה על ענין זה שהדיבור נחשב כמעשה

דעס איז דער פֿשט אין די גמרא.

גלוי וידוע לפני מי "שאמר" והיה העולם, ביי הקדוש ברוך הוא איז דאָך געווען נאָר מיטן דַיבור.

אַזוי ווי טאַקע, אַזוי ווי דער טאַטע זכרנו לברכה זאָגט אין קדושת יום טוב, [אז] אין דעם אָשר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם ליגט דער כח [שהדיבור הוא כעשה].

[וזהו שאמר] גלוי וידוע לפני מי "שאמר" והיה העולם, אַז ס'איז דער דַיבור. ממילא פון ווען אָן מ'זאָגט דעם דַיבור פון די שְׁקָלִים [באחד באדר], איז שוין דאָ דער כח פון די קרבנות [והשקלים, כאילו הקריבום בפועל], איבערדעם "הקדים" הקדוש ברוך הוא שקליהם לשקליו, [שהקדים זמן קריאת השקלים מבאחד באדר], והיינו "דתנן" "באחד באדר" [משמיעין על השקלים], האָט מען דאָס מקדים געווען [קודם זכור ופורים] אפילו בחורבנה.

וואָרן 'דעמאָלטס' [בזמן הבית] איז דאָך נישט געווען הָמָן, בזמן שבית המקדש קיים איז דער הָמָן נישט געווען, דער הָמָן איז דאָך געווען אין [זמן] חורבן, דעמאָלטס איז דאָך געווען [די שקלי הָמָן, ועם כל זה קראו הפרשה מבאחד באדר], לפיכך "הקדים" הקדוש ברוך הוא שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין על השקלים, אַז מיטן דַיבור [אליין] זאל מען האָבן אַ כַּח הַהִנְנָה, מְכַנֶּיעַ צו זיין די אַלע פוחות, די פוחות פון הָמָן, און דער כַּח פון עֲמֹלֶק.

לד

הקדמה לישוב קושיא א

ממה שאמרתי ביאור המדרש: עכשיו שמת משה יתלו את המן על העץ

איבערדעם [ליישוב קושיא א, נקדים תחלה וואָס] ס'שטייט אין ברית שלום^ה (בדרושי אסתר, עה"פ בלילה ההוא) ברענגט ער אַ מדרש: אילו לא מת משה שפיר, עכשיו שמת משה יתלו אַתְּ הָמָן על הָעֵץ.

לכאורה איז דאָך אַ פֿלא [דברי המדרש, ואינו מובן הכוונה].

לה

בגמרא: רבי יהושע בן חנניה נצח האפיקורסים בוויכוחים, וקודם הסתלקותו שאלו ממנו החכמים מאי תהיו עלן מאפיקורסין, והשיב להם כיון שאבדה עצה מִיִּשְׂרָאֵל, גם חכמתם של הגוים נִסְתַּרָה

נאָר איך האָב געזאָגט^ט, פֿשוט פֿשט קען זיין טאַקע אין דעם מדרש, ווייל די גמרא זאָגט^ב, ווען רבי יהושע בן חנניה איז נסתלק געוואָרן, האָבן זיי געפרעגט

^ה הספר ברית שלום נתחבר ע"י הג"ר פינחס אב"ד וואלדווי, בן ר' פילטא שהיה דיין בק"ק פוזנא, נסתלק י' אדר שנת תכ"ג. הספר כולל דרושים נפלאים עה"ת וחמש מגילות והגדה של פסח. והישמח משה מביאו בכ"מ.
^ט בדרשת תקיעת שופר ראש השנה תשי"ב (נדפס בחידו"ת ג' כרכים עמוד יב, ובדברי יואל לר"ה אות קיא), ועיין זה גם בס"ג וירא תש"ב (לשו"ק אות נח-כב), ועוד. ועיין בדברי יואל בשלח (עמוד תכה).

[תלמידיו לפני פטירתו] **מֵה תִּהְיֶה עָלַי מֵאַפִּיקוֹרְסִין**^{כא}, וּוָאס וועט זיין מיט די אפיקורסים, ס'איז נישטאָ ווער ס'זאָל זיי ענטפערן [בוויכוח]. אמר להם אַבְדָּה עֲצָה מִבְּנִים נִסְרַחָה חֲכָמָתָם (ירמ' מט, ז).

אַז ווען רבי יהושע בן חנניה איז נישטאָ אויף דעם עולם, האָבן זיי אויך נישט קיין חכמה^{כב}.

לו

וזהו שאמרו במדרש, דכל זמן שבחינת משה חי, או שפיר יש מקום שיהיה גם בחינת המן בעולם. אבל עכשיו שמת בחינת משה, יתלו את המן על העץ, כיון שאין מי שילחום נגדו, זה לעומת זה

דאָס קען זיין איז דער פֿשט.

אילו לא מת משה, העט מיך נישט גיווען געארט ווען ס'איז דאָ אַ הָמָן אויך, ווייל אַז ס'איז דאָ משה רבינו [מי שיוכל ללחום נגדו], איז דאָ ווער ס'זאָל 'אַקעגן' זיין. [אַבער] עכשיו שמת משה, ווען משה רבינו איז נישטאָ אויף דעם עולם, יתלו את הָמָן עַל הָעֵץ, טאָר 'ער' אויך נישט זיין, [ווייל] ס'איז דאָך נישט געוועזן, ס'איז נישטאָ ווער ס'זאָל 'אַקעגן' זיין.

לז

והיוצא מזה, כי כח הכנעת המן וכחותיו, הוא ע"י כחו של משה רבינו

[ווייל] דער אָמַת, דער כח פון [הַכְנָעַת] הָמָן איז טאַקע [על ידי כח] משה רבינו.

לח

עוד הקדמה לשוב קושיא א

ממה שאמרת בפרשת בשלח, בביאור הפסוק: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה אֶת יְדוֹ לכאורה קשה דהלא הפסוק מספר מעשה מלחמת עמלק שהיה בַּבֶּכָר, ואם כן למה אמר בלשון עתיד "וְהָיָה" כַּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה אֶת יְדוֹ

[והנה אתפשטותא דמשה, נגד כחו של המן ועמלק, הוא דבר הנוהג בכל הדורות].

ווי איך האָב געזאָגט דאָס פאַריגע מאָל, אין פרשת בשלח^{כב}, [לפרש וואָס] ס'שטייט [בשלח יז, יא] "וְהָיָה" כַּאֲשֶׁר יֵרִים מֹשֶׁה יְדוֹ.

^כ בגמרא חגיגה (ה:) : כי קא ניחא נפשיה דרבי יהושע בן חנניה [פירוש קודם שנשאלת], אמרו ליה רבנן מאי תיהוי עלן מאפיקורסין. אמר להם אַבְדָּה עֲצָה מִבְּנִים נִסְרַחָה חֲכָמָתָם, כיון שאבדה עצה מבנים נסרחת חכמתן של אומות העולם.

^{כא} כי רבי יהושע בן חנניה ערך ויכוחים עם האפיקורסים מחכמי יון שנקראן סְבִי דְבִי אַתְנָא, וכן עם חכמי רומי, וניצחם. וכן השיב תשובות נצחיות על השאלות ששאל ממנו הקיסר. וכמובא בגמרא חגיגה (שם) ועוד (בכוות) ח: שבת קנב. עירובין קא. תענית ז. נדרים נ: סנהדרין צ: וחולין נט:). ועיין בגמרא עירובין (נג:) אמר רבי יהושע בן חנניה מְמַי לא נִצְחֵנִי אָדָם וכו'.

^{כב} ובס"ג וירא תש"כ הוסיף רבינו: בעוה"ר בעיקבא דמשיחא איז עס אנדערש. ס'איז נישטא קיין רועי יִשְׂרָאֵל די פריערדיגע, און די רשעי ארץ [שפיר מצויים הם], און ס'איז נישטא [מי שילחום נגדם], אין מי יגדר גדר ומי יעמוד בפרץ. די גמרא (סוטה מט, וסנהדרין צח) מְשַׁלֵּט טאַקע אויס וויאזוי ס'וועט אויסזען בעיקבא דמשיחא. דאס זענען די גרעסטע נסיונות, 'פאר' ביאת המשיח. אבער אין די פריערדיגע דורות איז געווען אלעס זֶה לְעֵמֶת זֶה.

^{כב} בס"ג בשלח תשט"ז. וז"ל רבינו שם בקושייתו: און לכאורה דאָס גאַנצע גאָר לכאורה איז שווער, וואָס איז דער "וְהָיָה", ער דערציילט אַ מַעֲשֶׂה וואָס ס'איז געווען, ומִשָּׁה וְאַהֲרֹן [וחור] עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבִיעָה, וְאַהֲרֹן וְחֹר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד, וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ וגו', די תורה הקדושה באשרייבט דאָך דאָ אַט וואָס ס'איז געווען פריער, [נאָם כן] וואָס שטייט דאָ "וְהָיָה" פונקט. איבעראַל שטייט [כגון] וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵף [אַדער] וְהָיָה אִם שָׁמַע, [בין] א זאך וואָס ער וויל דערציילן אויף שפעטער, אין די וואָס שטייט - וְהָיָה - אַז ס'וועט זיין [בעתיד, און דאָ] דער גאַנצער "וְהָיָה" לכאורה איז איבעריג, [ווי] מפרעגט איבעראַל.

איבערהויפט [דאָ איז שוין] אינמיטן דער פרשה, ער שמועסט ומִשָּׁה אַהֲרֹן וְחֹר [עלו ראש הגביע], האָט ער געקאָנט זאָגן ווייטער "וכאשר" ירים משה ידו וגבר וכו', וואָס זאָגט ער "וְהָיָה", וואָס זאָגט ער [דאָס] צי.

[דלכאורה קשה], ער זאָגט אַ מַעֲשֶׂה וואָס ס'איז 'געוועזן' [בְּעֵבֶר, בעת מלחמת עמלק], און ער זאָגט גאָר 'וְהָיָה' [לשון עתיד] אַז ס'וועט זיין.
איך דערצייל דאָך אַ מעשה [אַז] ס'איז געשען אזוי, אַז פֿאַשֶׁר יָרִים מֶשֶׁה יָדוּ וַיִּגְבֹּר יִשְׂרָאֵל, ולמה נכתב וְהָיָה בלשון עתיד, ולא נאמר 'ויהי' כאשר הרים משה ידו].

לט

ופירשתי דהכתוב רומז על דורות העתידים, כי תמיד יש בחינת המן ועמלק, ולעומת זה יש בחינת כחו של משה בכל דור, הלוחם נגד כח עמלק

[נאָר] דער פסוק זאָגט מיר [בלשון עתיד, להודיע אַז] ס'איז אזוי בְּכָל דּוֹר וָדּוֹר.
אייביג איז דאָ אַ הֶמָּן, נאָר וואָס דען ס'איז איבערגעבליבן [גם כחו של משה בכל דור, כִּי] אַתְּפִשְׁטוּתָא דְּמִשָּׁה בְּכָל דְּרָא וְדָרָא [תקוני זוהר דף קיב].
[ולזה אמר] 'וְהָיָה' פֿאַשֶׁר יָרִים מֶשֶׁה יָדוּ [וַיִּגְבֹּר יִשְׂרָאֵל]. וְכֹאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוּ וַיִּגְבֹּר וְכו', טאַמער אָבער ס'איז חלילה יָנִיחַ יָדוּ [של משה], איז וַיִּגְבֹּר וְכו'.^כ

דער גאנצער 'וְהָיָה' איז דאָך א פֿלאַ, אפילו איבעראַל וואו ס'שטייט 'וְהָיָה' עַקב תִּשְׁמָעוּן, 'וְהָיָה' כי תבוא, פרעגט מען אויך וואָס איז דער 'וְהָיָה', פארוואָס איז נישט געשטאַנען [רק] כי תבוא, און ס'שטייט אויף דעם פֿשִׁטִּים אין מדרשי חכמינו ז"ל איבעראַל אויף דעם [לשון] וְהָיָה. איבערהויפט דאָ אַט, איז דאָך אינמיטן א פרשה. און נאָך מער, דאָרטן זאָגט ער כאָטש אַן עתידות, האָט נאָך פלאַץ דער 'וְהָיָה', [ווייל] ער דערציילט מיר ס'וועט אזוי זיין אמאָל, [אַבער] דאָ זאָגט ער אַז אַך וואָס ס'איז געווען, וואָס זאָגט ער עפעס 'וְהָיָה' פֿאַשֶׁר יָרִים מֶשֶׁה יָדוּ וְכו'.

^כ בזהירות לשונו נמנע רבינו מלישים כל הלשון.

^כ וז"ל רבינו שם בס"ג בשלח תשט"ז [בתיורצו]: לעולם ווי ס'זעט אויס גאָר, שטייט אין מקומות אז ס'איז גאָר ניטאָמאָל שוין דאָ פון די [ווער] עֲמֻלָּקִים וכו'. נאָר וואָס זשען, דאָס ערב רב וואָס זענען געווען, צווישן די' אַליין איז געווען אַסאַך עֲמֻלָּקִים, ס'שטייט דאָך אין זוהר הקדוש (ח"ב דף מה: וכו'), דאָס ערב רב זענען נישט געווען קיין מִצְרַיִם, נאָר אַנדערע אומות וואָס זענען געווען צווישן זיי וכו', בימים ההם נאָך פון פאַר מלחמת עמלק איז געווען אַריינגעמישט אַסאַך עמלקים צווישן דעם ערב רב וכו'.

דער אור החמה (על הזוהר בראשית דף כה). גיט דאָך צו פאַרשטיין, לכאורה וויאזוי איז [געוואָרן] דאָס ערב רב [וואָס] זענען דאָך געבוירן ביי 'אידן', דאָס ערב רב 'מישראל' [כמבואר בוהר בכמה מקומות]. זאָגט ער, ס'איז די 'נִשְׁמוֹת' [הערב רב], זיי קומען נאָכאָמאָל אַראָפּ, די [נִשְׁמוֹת] וואָס זענען געווען פונעם ערב רב, די קומען אַראָפּ נאָכאָמאָל [אין אונזערע יאָרן, און פון די האָט מען די אַלע צורות וכו']. און מ'איז לוחם כסדר מיט אידן, זיי זענען כסדר לוחם באופנים שונים, ס'איז דאָ מלחמות פון אומות העולם און פון ערב רב וכו'.

איבערדעם קאָן זיין, דער אָמֶת אין זוהר הקדוש (בראשית שם) שטייט [אַז] אין ערב רב איז דאָ פינף ערליי, פינף ערליי ערב רב, עֲמֻלָּקִים, נְפִילִים, רְפָאִים וכו', יעדער איז אַן אַנדערע בחינה. ס'איז דאָ [שהם] פון די בחינה [פון] עמלקים וכו', שונאי הדת.

דאָס קען זיין, ווי כ'האָב פריער געזאָגט אפּשער געפינט זיך שוין נישט די עֲמֻלָּקִים [אַליין], נאָר משיקט אַראָפּ [נשמות העמלקים], משיקט אַראָפּ די עֲמֻלָּקִים פון יענעם דור, זיי קומען נאָכאָמאָל אַראָפּ וכו'.
בעזה"ו אין אונזער דור האָב מיר זיך דערלעבט נאָכאָמאָל די' עֲמֻלָּקִים, דאָס זענען די ערשטע עֲמֻלָּקִים, דאָס דור פון עֲמֻלָּקִין איז אַראָפּגעקומען היינט, [און] זיי זענען לוחם מיט אידן, מ'טוט וויי [פאַר] אידן בנפש ובגוף, דאָס איז דעם דור וכו'.

איבערדעם משה רבינו האָט מתפלל געווען, - מָחָר, יש מחר שהוא לאחר זמן, - צֵא הָלָחֶם בְּעִמְלָק "מָחָר". ער האָט אָנגעגרייט מיט יהושע'ן [לדורות העתידים, ואמר לו] זאָלסט נישט מיינען מ'פיר מיר 'היצט' א מלחמה מיט עמלק'ן [און] מ'וועל מיר אים אָפּשוואַכן וועל מיר שוין זיין אים 'פֿטור', וַיִּחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עִמְלָק וְכו', [נאָר] אזוי ס'וועט נאָך קומען דורות וואָס עֲמֻלָּק וועט אויפֿשטיין, ער וועט לוחם זיין מיט אידן.
אזוי ווי ער האָט זיי מ'טמא געווען מיט פֿגם הַבְּרִית, [כדורשנין] אָשֶׁר 'קָרָךְ' בְּדָךְ [שטמאך], ס'וועט נאָך זיין אזעלכע עֲמֻלָּקִים, ס'וועט זיין אָשֶׁר קָרָךְ בְּדָךְ, מ'וועט מ'טמא זיין.

[און] מ'וועט קאלט מאַכן אויכעט. אין פֿשִׁטוֹת [אָשֶׁר קָרָךְ, מיט א] קריירות, אַז מ'נעמט אַלעס אָן פאַר גראָד, פאַר גלייכביליג, אַז מ'איז סובל אַלע שְׂמִדוֹת, מ'איז אַלעס סובל, מ'איז סובל דעם עֲלָבוֹן כְּבוֹד שְׁמִים, דעם עֲלָבוֹן כְּבוֹד הַתּוֹרָה, מ'זאָגט שוין חלילה באלד אַז ס'שפּילט גאַרנישט קיין ראַלע די תורה הקדושה, מ'האָט שוין געמאַכט פון דעם אידישקייט בעונינו הרבים [כאילו האו דבר של כחך], מ'דאַרף דאָס נישט מסביר זיין ווי מ'האָט שוין אַוועקגעלייגט גאָר די תורה וזו שכרה.

מ

ובזה פירשתי דברי המשנה בראש השנה, ששואל וכי ידיו של משה עושות מלחמה. ולכאורה מהו הקושיא, והלא בודאי שרק בכחו של משה הוא שנצחו את עמלק

איך האב דעמאָלטס [בפרשת בשלח] געטייטשט מיט דעם [גם את דברי המשנה במסכת ראש השנה, ששואל]^כ וכי ידיו של משה עושות מלחמה.

[דלכאורה קשה] וואָס הייסט [שמתמיה וכי] ידיו של משה [עושות מלחמה], וואָס איז די קשיא, נו אודאי איז געווען ידיו של משה [שפעלו נצחון המלחמה], משה רבינו האב א כח געהאט בידי. מיט זיינע פעולות, מיט זיינע עשיות, האט ער געפירט אלעס^כ.

מא

ואמרתיו הכוונה הוא על דורות העתידים לאחר הסתלקותו של משה, דלמראה עינים אין ניכר כל כך כח הנצחון של משה, ועל זה שאלו וכי ידיו של משה עושות מלחמה גם עתה

נאָר [הכוונה הוא], די גמרא פרעגט [מהא דכתיב] "וְהָיָה", [דקאי על דורות העתידים, ועל זה מקשה הלא] אַחַר הַסְתַּלְּקוֹתָו איז דאָך אַ גרויסע הַסְתַּלְּקָה, אַז מ'זעט אים גאַרנישט, [ועל זה הוא שמתמה] וכי ידיו של משה עושות מלחמה, ער טוט דאָך גאַרנישט, מ'זעט נישט דעם כח [של משה ניכר, בכל דור ודור].

מב

ועל זה משיב המשנה, רכל זמן שישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים, אז מתעורר כחו של משה גם עתה בדורות האחרונים לנצח את כחו של עמלק וחילותיו

[און] אויף דעם זאָגט די גמרא ניין :

אַז זיי זענען מִסְתַּכְּלִים כְּלָפֵי מַעְלָה, דערוועקט זיך דער כח פון משה רבינו [בכל דור ודור]^כ.

איבערדעם האט ער געזאגט אַא הִלָּחם בְּעַמְלֵק, [אבער] זאָלט נישט מיינען [אז] 'היינט' איז עס ערלעדיגט, נאָר "מָחָר", יש מחר שהוא לאחר זמן, סאיז א לאנגע מלחמה ביו ביאת המשיח, ס'וועט זיך דערוועקן נאָכמאָל.

איבערדעם זאָגט דער פסוק "וְהָיָה" כְּאִשֵּׁר יָרִים וגו', 'דעמאָלטס' [בימי משה] איז גאַרנישט געווען קיין גָּבֵר עַמְלֵק, וואו איז דאָס געווען כְּאִשֵּׁר יָנִיחַ יְדוֹ וְגָבֵר עַמְלֵק, וואו איז דאָס געווען, ווען איז געווען גָּבֵר עַמְלֵק, ס'איז נישט געווען [דעמאָלטס]. נאָר דער פסוק שטעלט צו דעם "וְהָיָה" [דערצו], זאָלט נישט מיינען איך מין היצטערט, דער פסוק זאָגט ס'וועט אַמאָל זיין א צייט, כְּאִשֵּׁר יָרִים מִשָּׁה, [ווייל] אפילו דעמאָלטס [בדורות העתידים] אז מ'וועט זיך דערהייבן, מ'וועט מִסְתַּכְּל כְּלָפֵי מַעְלָה, וועט זיין וְגָבֵר יִשְׂרָאֵל. און חלילה וכְּאִשֵּׁר יָנִיחַ יְדוֹ, דעמאָלטס איז וְגָבֵר עַמְלֵק. [ומה שאמר כְּאִשֵּׁר יָרִים "משה", הוא על דרך] משה שפיר קאמר, יעדער תלמיד חכם איז בחינת משה, די השפעה פון משה'ן. איבערדעם שטייט "וְהָיָה", [ווייל] דאָס איז נישט אויף דעמאָלטס, [נאָר] מ'זאָגט דאָס אויף 'שפּעטערע' יאָרן. (ההמשך שם, הובא לקמן בהערה כח).

^כ במשנה ראש השנה (דף כט.) : וְהָיָה כְּאִשֵּׁר יָרִים מִשָּׁה יְדוֹ וְגָבֵר יִשְׂרָאֵל וגו'. וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה. אלא לומר לך, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מִסְתַּכְּלִים כְּלָפֵי מַעְלָה וּמִשְׁעַבְדִּין אֶת לִבָּם לְאֲבֵיהֶם שִׁבְשָׁמִים, הָיָה מִתְעוֹרֵר. ואם לאו, הָיָה נִפְלֵין.

^כ וז"ל רבינו שם בס"ג בשלח תשט"ז (בקושייתו) : וואָס איז די קשיא וכי ידיו של משה עושות מלחמה, נו אודאי איז געווען ידיו של משה האבן געטון אסאך, ווי מ'זעט אין דברי חכמינו ז"ל אין אלע מדרשים אז מיט זיין כח, מיט זיין פֿרִישֶׁת יָדָיו, מיט זיין אויפהייבן די הענט, האט ער מְכַרֵּעַ געווען כל העולם כולו. עפעס א הוה אמינא, איז עפעס א קשיא וכי ידיו של משה ? נו אודאי איז ידיו של משה, ידיו של משה האבן אלעס געטון.

^כ וז"ל רבינו שם בס"ג בשלח תשט"ז (בתירוץ) : איבערדעם פרעגט די משנה, בימי משה איז דאָך אודאי געווען ידיו של משה עושות מלחמות, אָבער אין דער גרויסער הַסְתַּלְּקָה [שבדורות העתידים, הלא אין ניכר כחו של משה]. איבערדעם פרעגט די גמרא [וכי ידיו של משה עושות מלחמה, שהרין ער זאָגט "וְהָיָה" כְּאִשֵּׁר יָרִים מִשָּׁה, אויף די צייטן וואָס דו מיינט אז ס'וועט פֿאַרקומען כְּאִשֵּׁר יָנִיחַ יְדוֹ, אז דאָס וועט פֿאַרקומען, [ועל זה שואל] וכי ידיו של משה עושות מלחמות, [והלא] מ'זעט דאָך גאַרנישט אז דער כח פון משה רבינו'ן זאָל עפעס טון. ענטפערט די גמרא ניין, [אלא כל זמן] אז מ'איז מסתכלין כלפי מעלה, איז 'דאָך' יָרִים מִשָּׁה אֶת יְדוֹ [אפילו בדורות אחרונים], נאָר חלילה אז מ'לאָזט נאָך, איז כְּאִשֵּׁר יָנִיחַ יְדוֹ.

מג

עוד הקדמה לשוב קושיא א

משה רבינו ידע שיצטרך ללחום בכל דור נגד כחות עמלק, ועומד תמיד מוכן לזה

דאָס קאַן זיין [במה שאמר משה בפרשת שקלים, שמא משאני מת אין אני נזכר].

משה רבינו האָט דאָך געוואוסט, ער איז דאָ געגאַנגען [להלחם בעמלק, וכמו שצוה

ליהושע] צא הִלַחֵם בַּעֲמֶלֶק, און ער האָט אים [עמלק] מְכַנִּיעַ געווען.

און ער שטייט מוכן [גם] בְּכָל דּוֹר וָדוֹר [להכניע כח עמלק, ולהתפלל על ישראל].

מד

וידע שיצטרך סיוע לזה בדורות העתידים, מצדיקים ובני ישראל שהם בעולם הזה, וכמבואר

במדרש אצל גזירת המן בימי מרדכי, ששאל אם יש גם צדיק בעולם הזה שפעול לבטל הגזירה

[און] ס'שטייט דאָך, דער מדרש זאָגט דאָך^ט [ביי] פּוֹרְשֵׁי טָאקע, ביי די גזירה פון

הָמָן, [אז] אליהו איז געגאַנגען ער האָט אויפגעוועקט משה רבינו'ן ער זאָל עפעס

טון [להתפלל על ביטול הגזירה], האָט משה רבינו געפרעגט צי ס'איז דאָ עמיצער אויף

דעם עולם. האָט ער אים געענטפערט ס'איז דאָ עפעס אַ צדיק, מְרַדְכִי.

האָט ער [משה רבינו] געזאָגט: צוזאַמען מיט 'אים' וועל 'איך' קאַנען עפעס טוהן.

[ורואים מזה שכוחו של משה עמד למרדכי להכניע כוחו של הָמָן שהוא מזרעו של עמלק].

(וממשיך שם רבינו בהתעוררות גדול):

אזוי ווי איך האָב געזאָגט דאָס פאַריגע מאָל (בס"ג בשלח תשט"ו, לשו"ק אות פג-פד) [כביאור תירוץ המשנה, אז]

משה רבינו זאָגט אויך אז אידן ברויכן [אים] העלפן, [ונכמו שמצינו כי] מרדכי האָט מציל געווען [אידן בתפלתו],

האָט ער אויך געזאָגט כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים (אסתר ד, טו), [ווייל] מ'ברויך האָבן די הילף פון אידן.

געענטפערט [אז] ס'איז דאָ מרדכי. האָט ער אים געזאָגט זאָל 'ער' טון פון אונטן, און 'איך' וועל טון פון אויבן,

אזוי שטייט אין מדרש רבה (אסתר ז, יג), אינאיינעם וועל מיר מבטל זיין. און [מלבד זה] מרדכי אליהו האָט הערשט

געזאָגט כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְּהוּדִים, האָט ער געבעטן הילף פון אידן, [כדי] מ'זאל עפעס קאַנען טון פאַר אידנ'ס וועגן.

קען מען וויסן [אויף היינט], אז משה רבינו בְּשָׁמַיִם וואָרט אויף אונזער הילף?

לאָמיר זיך באַרעכענען וואָס העלף מיר אים? וואָס טוה מיר אים?!

זעט מען דאָך אז משה רבינו פאַרלאַנגט אויכעט [שיסייעהו ישראל מלמטה], און וואָס קאַן מיר אונז טון?!

וואָס העלף מיר אונז? וואָס קען מיר דען טון?!

מ'זעמיר צובראַכן בְּחֶרֶס הַנֶּשֶׁק! מ'איז צובראַכן אויף פּיצלעך! מ'איז צובראַכן עד לַעֲפָר! אוי וויי.

עפעס אַנדערש קען מיר נישט טון גאַרנישט [רק להיות לנו לב נשבר], השם יתברך זאָל צוקוקען צו דעם

שְׁבָרוֹן לָב, צו די צובראַכענע אידישע הערצער, מ'קען גאַרנישט טון, אוי וויי, מ'איז אין דער רעכטער שְׁבִיחַ,

עפעס אַנדערש קאַן מען נישט טון גאַרנישט [רק השברון לב] 'דאָס' זאָל אויף אונז העלפן, [ונכדכתיב] (תהלים קמז, ג)

הִרְפָּא לְשִׁבְרוֹי לֵב וּמְחַשְׁבֵּי לַעֲבֹתָם. די צובראַכענע אידישע הערצער, נאָר דאָס וועט אונז העלפן פון בורא כל

עולמים צו דער יְשׁוּעָה, און דער טון וועט זיין [אז] דער בורא כל עולמים וועט נאָר העלפן אידן.

^ט באסתר רבה (ז, י): באותה שעה רץ אליהו וכו' לטוב בבחי'ה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר

להם עד מתי אבות העולם רדומים בשינה ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה וכו' אמרו לו מפני

מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אֶחָשֶׁוֹרֶשׁ ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם

ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם, מה אנו יכולים

לעשות. חזר אליהו ואמר לו למשה, אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבחתי

השחית וכו', אמר לו משה, כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמך מְרַדְכִי, אמר לו לך וְהוֹדִיעוּ כדי

שיעמוד הוא ממש בתפלה, ואני מבחל, ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה וכו'. מיד הלך והודיע למרדכי, הדא

הוא דכתיב (אסתר ד, ט): מְרַדְכִי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה, וַיִּקְרַע מְרַדְכִי אֶת בְּגָדָיו.

מה

וגם הצדיק מרדכי שבעולם הזה, הצטרף עוד גם לסיוע של הכלל ישראל, וכמו שאמרה לו אסתר לך פנוס את כל היהודים
[וגם מרדכי הצדיק שבעולם הזה, היה צריך עוד גם לסיוע מהכלל ישראל, ולכן] דערנאך
הערשט איז געווען פנוס את כל היהודים [אסתר ד, טז], [כי משה בשמים עם מרדכי בארץ, פעלו
לישועת ישראל] אינאיינעם מיטן כלל ישראל^ל.

מו

ישוב קושיא א

קריאת פרשת שקלים מסוגל להכניע כחות של המון ועמלק, וכמבואר בגמרא דלפיכך הקדים שקליהם לשקליו.
ולכן כשהגיע משה לפרשת שקלים, הבין מזה כי גם לאחר הסתלקותו עדיין יהיה קיים כחו של המון ועמלק, עד
שיצטרפו לנגדם כח השקלים

לאמיר'זשע זען. משה רבינו האט דא געזען [כשהגיע לפרשת שקלים] אז מ'וועט
דארפן שקלים, [וואס] די שקלים זענען דאך [מסוגל] קעגן המון, אזוי ווי די גמרא זאגט
הקדים שקליהם לשקליו.

[איבערדעם ווען] משה רבינו האט געזען אז ס'איז דא המון, האט ער געקלערט אז
זיין כח [של משה] הערט זיך אויף, ווארן ווען זיין כח [של משה] זאל זיין, וויאזוי איז ער
[המון] שטארק [עד כדי] אז מ'דארף האבן שקלים קעגן אים?

מז

ולכן אמר שמא משאני מת אין אני נזכר, כי אילו היה כחו של משה קיים,
היה צריך להתבטל כחו של המון, ולמה יצטרפו עוד כח השקלים

איבערדעם ווען ער איז געקומען לפרשת שקלים, האט ער געזאגט שמא משאני
מת איני נזכר. ווארן ווען ער זאל גיווען זיין [בעולם], זיין כח זאל בלייבן, העט דאך
המון נישט 'געשטויגן' לא.

מח

אמר לו הקב"ה, כי גם להתעוררות כח השקלים, יצטרפו לזה כחו של משה המסוגל להכניע
כוחות המון ועמלק, ואדרבה זהו סגולת כח השקלים, לעורר ולהוכיח כחו של משה לזה

האט מען אים געענטפערט ניין!
[נאך] צו דעם ברויך מען 'דיין' כח, 'מיט' די שקלים, טאקע [בנוסף] צו דעם, זאל
דאס דערוועקן דיין כח.
אדרבה ווען זיי וועלן ליינען פרשת שקלים, דעמאלטס ביזט דו עומד וזוקף את
ראשך.

טאקע דעמאלטס ברויך מען דיין כח, [וועדיין משה נזכר גם אז]. נאך וואס דען, [בכדי]
אז מ'זאל ממשיך זיין דעם פח פון משה רבינו, צו דעם ברויך מען דערפאר ליינען
די פרשה פון שקלים.

מט

אלא שמלכד כחו של משה בשמים צריכין גם להתעוררות דלתתא בעולם הזה, והוא ע"י קריאת פרשת השקלים
בעולם הזה, אבל הקריאה לבר אינו מספיק, כי נחננו מזה, ורק בצירוף התעוררות כחו של משה יכניעו את כחות
הסמטא אחרא, ולזה נאמר כי "תשא" את ראש בני ישראל, בלשון עתיד

איבערדעם האט מען אים געזאגט חייך בשעה שקורין פרשת שקלים, אתה עומד
וזוקף את ראשך. ס'איז ביידע אמת, מ'דארף פרשת שקלים, און מ'דארף דיין כח האבן.

^ל וועיין גם ענין זה ביתר ביאור, בדברי רבינו המובא לעיל בהערה כח מס"ג בשלח תשט"ז.

^{לא} פירוש: אויפגעשטיגן, אויפגעשטאנען.

[כי צריכין לפרשת שקלים, וויילן] ס'דארף זיין אן אַתְעֲרוּתָא דְלִתְתָּא, מ'זאל דערוועקן דעם כח פון משה רבינו'ן.

אַבער אין דער אָמְתִין אַרײַן [איז דאָן] וְנִחְנוּ מָה, [פון אונז אליין אויס] איז מען נישט בַּפֶּת, טאַקע נאָר מיטן כח פון די פֿריערדיגע כוחות, פון די צדיקים וואָס זענען בעולם העליון, וואָס זענען מקובל [איש מפי איש] ביז צו משה רבינו.

איבערדעם זאָגט ער [דבשעה שקורין פרשת שקלים] דעמאָלטס איז "אַתָּה" עומד וּזְוֹקָה אֶת רֵאשֵׁן. [ולכן] "שָׂא" לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא "תִּשָּׂא", לְשׁוֹן עֲתִיד, [דכל זה קאי על הכנעת כח עמלק והמן שברורות ה'עתידיים']^{לב}.

ב

ולכן בקריאת פרשת שקלים מתחילין חדשי הגאולה של אדר וניסן, כי אז מתעורר כחו של משה דאָס איז ביי די פרשה פון שְׁקָלִים, דעמאָלטס דערוועקט זיך דער כח [של משה רבינו], אין דעם שבת.

[ולכן] פון די פרשת שְׁקָלִים הייבן זיך אָן די יָמֵי הַגָּאוּלָּה, [פון] אדר מיט ניסן.

ג

ווי די גמרא זאָגט^{לג} מיסמך גאולה לגאולה עדיף, די צוויי חדשים [של פורים ופסח] זענען אייביג צוזאַמען. אפילו אין אַ חודש [דשנת] העיבור האָט מען אָפּגעשטופט [קריאת המגילה לאדר שני, ולא חששו לאין מעבירין על המצות], ווייל מיסמך גאולה לגאולה עדיף. איבערהויפט אין אַ שנה פשוטה, איז דאָן עס 'בעצם' אַזוי [שהם סמוכין זה לזה].

^{לב} ויש לציין, כי באותו מוצאי שבת שקלים תשט"ז אצל סיום הש"ס לרגל ההילולא של הקדושת יו"ט, הזכיר שם רבינו ממה שאמר כאן בס"ג. ופירש שם דברי התנחומא באופן אחר הקרוב לזה, לפי דרכו שם. ונעתיק מה שנוגע לעניינינו, וז"ל שם: איבערדעם קען זיין, משה רבינו משהגיע לפרשת שקלים אמר שמא משאני מת איני נזכר, איך האָב שוין ביי שלש סעודות געזאָגט אויף אַן אנדערע בחינה, [על פי הגמרא] גלוי וידוע שעתידי הָמָן לשקול שקלים על ישראל, [און] ס'שטייט דאָן צא הִלָּחם בַּעֲמָלֶק מִחֶר וְגו' "וְהָיָה" כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יְדוֹ וְגו', ס'שטייט, די תורה הקדושה דערציילט מיר א זאך וואָס איז 'געווען', און ער זאָגט "וְהָיָה" [לשון עתיד. אמנם הכוונה] דער בורא כל עולמים האָט געזאָגט, די מלחמה פון עמלק איז א נצחיות, דער כח פון משה רבינו איז "וְהָיָה" כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יְדוֹ, אז מ'וועט נאָר האַלטן דעם כח פון משה רבינו, דעמאָלטס וועט בלייבן וְגָבַר וְשָׂרָא, אז נישט חלילה איז וְגָבַר עַמְלֶק, איבערדעם זאָגט ער "וְהָיָה" כַּאֲשֶׁר יָרִים מִשָּׁה יְדוֹ. [וממילא ווען] משה רבינו האָט געזען אז מ'פאַרצט זיך אַזוי פאַר הַמָּוֶען, האָט ער געזאָגט נו ס'האָט זיך אויפֿגעהערט זיין כח, ער האָט געזען די ענינים, ס'קומט פרשת שקלים, הקדים שקלים לשקליו, אמר שמא משאני מת אין אני נזכר.

האָט הַקב"ה געזאָגט ניין, פון פרשת שקלים זעה איך דאָך אז [סיין] 'אויף וואָס פאַר א בחינה' אידן זענען, [אַבער] אז מ'טוט, ווערט דערוועקט טאַקע דער כח פון משה רבינו, [וואָס] משה רבינו האָט אַריינגעברענגט דעם כח התורה אין אידן, דאָס איז א נצחיות וכו', בכל אופן ואופן, וויאזוי דער בורא כל עולמים וועט העלפן אז [אפילו] וויאזוי ס'וועט זיין די תשובת ישראל פאַר ביאת המשיח, [אַבער] מיט די גרויסע השפעה וואָס ס'וועט קומען מן השמים, וועלן אידן נתקרב ווערן [להש"ת], ממילא וועט ער [משה] צוריקקומען, וועט ער צוריק זיין [די בחינה פון] אין לגבי משה [יראה] מילתא זוטרתא היא (ברכות לג:), דעמאָלטס וועט ווייטער זיין די פירונג נאָר טאַקע - ווי ס'האָב פֿריער געזאָגט אז - מ'האָט זיי געהייסן, אז ווען מ'כאַפט זיך אָן אין דעם פֿריערדיגן דרך וואָס איז דאָן מקובל געווען פון פֿריער, טאַקע ביז צו משה רבינו. איבערדעם הייך האָט מען דיר געוויזן פון דעם, אז "אתה" עומד וזוקף את ראשן, אז ס'איז געבליבן טאַקע דער אַלטער כח, אז דאָס איז עס'.

^{לב} בגמרא מגילה (י:) איתא מחלוקת בשנה מעוברת קְתִי קורין המגילה וכו', רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' יוסי אף קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון וכו'. רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא, אמר רב טבי, טעמא דרשב"ג ממשך גאולה לגאולה עדיף. [פירש"י: גאולה לגאולה, פורים לספח].

ובירושלמי (מגילה י:.) ר' אבהו בשם ר' אלעזר, בכל שנה ושנה (אסתר ט, כא), הקיש שנה שהיא מעוברת לשנה שאינה מעוברת, מה שנה שאינה מעוברת אדר סמוך לניסן כי שנה שהיא מעוברת אדר סמוך לניסן, אמר רבי חלבו כדי לסמוך גאולה לגאולה.

נב

סיום התורה - וברכת הקודש

ס'קומען די חרשי הגאולה, [אדר וניסן].

ירחם השם יתברך על עמו:

זאל זיך טאקע דערוועקן דער פֿך, [כמו שהובטח משה] אתה עומד וזוקף את ראשן, [ס'זאל זיך דערוועקן] די פריעריגע כוחות, פון די צדיקים, און פון משה רבינו. און ביז דערווייל, זאל דאָס זיין [הקריאה דשקלים] אן התעוררות רחמים וחסדים על ישראל.

אידן זאלן דערהויבן ווערן.

מ'זאל מיר האבן אן השפעת קדושה.

מ'זאל דבוק זיין אין די תורה הקדושה, און אין דרך האמת.

מ'זאל זיך מדבק זיין באמת ובתמים אין הקדוש ברוך הוא, און אין דרך האמת.

נג

זאל מיר זוכה זיין טאקע צו זען די ישועה שלימה.

ס'זאל טאקע [זיין] וְשָׁקַל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן, בְּצֶדֶק "הגה" ערך כי תשא [יוצרות למוסף

דשקלים].

דעס איז א "צדקה" [פון הקב"ה] אז מ'נעמט אן דעם דיבור [כמעשה], "הגה", ס'איז

נאָר דער דיבור פון כי תשא.

[וזהו שאומרים בהפיט, כי] אין אמת'ן אריין ווען מ'וועט זוכה זיין [להגאולה שלימה],

וועט זיין וְשָׁקַל אֶשָּׂא בְּבֵית נָכוֹן וְנִשָּׂא. [אָבער] ביז דערווייל איז א "צדקה" פון

הקדוש ברוך הוא אז ער נעמט אן דעם "דיבור", בְּצֶדֶק "הגה" ערך כי תשא, דעם

דיבור פון פרשת שקלים, וואָס מ'האט געליינט פרשת שקלים.

נד

מ'קומט טאקע שוין אריין אין [חודש] אדר, אין די ימי הגאולה, ס'זאל זיין טאקע

מְשַׁנְכֵּנס אדר מְרַבֵּין בְּשִׂמְחָה [תענית כט.].

ס'זאל טאקע זיין אמת'דיג שְׂמִיחָה וְשִׂשׂוֹן [לַיהוּדִים] [אסתר ח, יז].

דער אייבירשטער זאל דערפרייען אידישע הערצער, הקדוש ברוך הוא זאל

מְשַׁמֵּחַ זיין לְבָבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

מ'זאל מיר זוכה זיין זיך מדבק צו זיין אין דרך האמת.

מ'זאל זוכה זיין צו זען די ישועה שלימה, וְתִחְיֶינָה עֵינֵינוּ בְּמַהֲרָה, אונז זאל מיר

זען די ישועה שלימה.

בהתרוממות קרן התורה וישראל, ובהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו

אמן.

